

Ходзін, С.М. Савецкая вёска перыяду 1921 – 1939 гг. у адлюстраванні сучаснай замежнай гістарыяграфіі / С.М. Ходзін // Крыніцазнаўства і спецыяльныя гістарычныя дысцыпліны: навук. зб. Вып. 9 / рэдкал.: С. М. Ходзін (адк. рэд.) [і інш.]. – Мн.: БДУ, 2014. – с. 150 – 159.

С. М. ХОДЗІН

САВЕЦКАЯ ВЁСКА ПЕРЫЯДУ 1921—1939 ГГ. У АДЛЮСТРАВАННІ СУЧАСНАЙ ЗАМЕЖНАЙ ГІСТАРЫЯГРАФІІ

У артыкуле раскрываюцца асноўныя кірункі развіцця сучаснай замежнай гістарыяграфіі савецкай вёскі міжваеннага перыяду. Перавага надаецца заходнееўрапейскім і амерыканскім даследаванням. Разглядаюцца новыя распрацоўкі па названай праблеме ў краінах Усходу (Кітай, Японія, В'етнаме і інш.).

The article describes the main directions of development of modern foreign historiography of the Soviet countryside in the interwar period. Preferential attention is given to European and American studies. Explores the latest developments on the problems in the East (China, Japan, Vietnam, etc.).

Ключавыя словы: гістарыяграфія, беларуская савецкая вёска, саветалогія, савецкая гістарыяграфія саветалагічных даследаванняў, сацыяльная структура вёскі.

Keywords: historiography, Byelorussian Soviet village, savetalogiya, Soviet historiography savetalagichnyh research, the social structure of the village.

Сучасная замежная гістарычная літаратура, што выдаецца на англійскай, французскай і нямецкай мовах, мае значную гісторыю свайго развіцця. Аднак да нядаўняга часу гістарыяграфія савецкай, у тым ліку беларускай савецкай, вёскі 1920—30-х гг. заставалася ў ценю саветалагічнага характару англамоўных прац, карані якіх зыходзяць з далёкіх 20—30-х гг. ХХ ст. [1]. Першыя навуковага характару публікацыі з'явіліся ў 1960-я гг., калі пэўныя палітычныя падзеі ў СССР далі спадзяванне на прыпыненне халоднай вайны. Сярод пераважнай большасці гісто-

Ходзін Сяргей Мікалаевіч — дэкан гістарычнага факультэта, загадчык кафедры крыніцазнаўства Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, кандыдат гістарычных навук, дацэнт.

рыка-сацыялагічных прац выдзялялася манаграфія Машэ Левіна «Расійскія сяляне і Савецкая ўлада», якая ўпершыню была апублікавана на французскай мове ў Парыжы, а постсавецкаму чытачу стала вядомай дзякуючы публікацыі ў часопісе «Отечественная история» [2].

Радыкальныя змены ў саветалогіі, крытыка прыхільнікаў «таталітарнай канцэпцыі», кароткачасовая хрушчоўская адліга перадвызначылі імкненне да асэнсавання прац заходнееўрапейскіх аўтараў савецкімі гісторыкамі. Аналіз тэндэнцый развіцця тагачаснай немарксісцкай гістарычнай думкі ў Вялікабрытаніі зрабіў А. М. Нейман [3]. Даволі грунтоўнае вывучэнне саветалагічных цэнтраў у ЗША і асноўных канцэпцый саветалогіі (з выкарыстаннем традыцыйнай для тагачаснай савецкай гістарыяграфіі тэрміналогіі) было праведзена Б. І. Марушкіным [4]. «Пахаладанне» грамадска-палітычнай сітуацыі ў СССР у пэўнай ступені паўплывала на крытыку савецкімі аўтарамі заходнееўрапейскіх і паўночнаамерыканскіх публікацый. За выключэннем асобных аўтараў, змест і кірунак такіх даследаванняў былі вельмі падобныя.

«Перабудова» ў СССР пазначыла не толькі новы этап у развіцці Савецкай краіны, але і падштурхнула гісторыкаў да больш плённай, часам не толькі навуковай, але і публіцыстычнай дзейнасці. Амаль адначасова з У. Лакерам, вядомым гісторыкам-публіцыстам, які разгледзеў заходнюю гістарыяграфію Кастрычніцкай рэвалюцыі, выдаў сваю кнігу С. Коэн. Яго «пераасэнсаванне савецкага вопыту» дало пачатак шматгадовай дыскусіі ў заходнееўрапейскай і амерыканскай гістарыяграфіі, якая працягваецца і цяпер [5].

Савецкая гістарыяграфія саветалагічных даследаванняў за перыяд з сярэдзіны 1980-х да сярэдзіны 1990-х гг. прайшла шлях ад поўнага яднання з такога кшталту падыходамі да іх непрыняцця і даволі негатыўных ацэнак «дасягненняў» заходнееўрапейскіх, англамоўных выданняў [6].

На мяжы XX—XXI стст. з’яўляецца шэраг артыкулаў па пазначанай тэматыцы А. А. Някрасава і В. І. Менькоўскага, якія завяршыліся абаронай адпаведна кандыдацкай (2001) і доктарскай (2002) дысертацый. У выніку сучасная беларуская гістарыяграфія прадстаўлена не толькі артыкуламі, але і шэрагам манаграфій прафесара БДУ В. І. Менькоўскага (а таксама з яго ўдзелам) [7]. Аб’ектам вывучэння В. І. Менькоўскага з’явіліся працы англа-амерыканскіх гісторыкаў і палітолагаў. Вызначэнне «англа-амерыканская» супольнасць уключае не толькі ўласна Вялікабрытанію, ЗША, але і Аўстралію, Канаду. Па-іншаму аб’ект вывучэння можна было б акрэсліць як «англа-амерыканская саветалогія», паколькі тэрмін «саветалогія» атрымаў шырокае распаўсюджанне ў анг-

ла-амерыканскай гістарыяграфіі яшчэ ў 1960-я гг. Безумоўна, Беларусь, яе гісторыя і культура не былі для саветолагаў чымсьці абасобленым, цікавым для вывучэння, а адзначалася толькі ў кантэксте падзей у СССР. Больш таго, у пераважнай частцы прац 1960—80-х гг. замест назвы дзяржавы «СССР» ужывалася «Савецкая Расія». Асобным выключэннем з пазначанага вышэй з’яўляліся толькі працы беларускіх эмігрантаў, якія нярэдка пісаліся на беларускай мове.

Аўтары англамоўных публікацый 1960—80-х гг. канцэнтравалі пераважную ўвагу на сталінізме, на асобе І. В. Сталіна. У савецкай літаратуры тэрмін «сталінізм» фарміруецца шмат пазней. Г. А. Бардзюгоў і У. А. Казлоў сведчаць, што ён загучаў толькі ў 1987 г. і выклікаў адмоўныя эмоцыі; палітыкі і грамадазнаўцы лічылі яго «не нашым». Але ўжо на мяжы 1980—90-х гг. савецкая гістарыяграфія налічвала такую колькасць публікацый, што зноў жа Г. А. Бардзюгоў і У. А. Казлоў назвалі трэці раздзел сваёй кнігі («История и конъюнктура») «Сталініяда». Публікацыі па перыядзе 1920—30-х гг. у так званы «перабудовачны» час адбываліся не без уплыву замежнай саветалогіі. Таму даследаванні В. І. Менькоўскага і іншых аўтараў маюць выключнае значэнне не толькі для знаёмства з пунктам гледжання англа-амерыканскіх даследчыкаў, але і для разумення тых працесаў, якія адбываліся ў постсавецкай гістарыяграфіі, і ўвогуле для вывучэння гістарычнай свядомасці сучаснага грамадства.

Вывучаючы таталітарную парадыгму англа-амерыканскай саветалогіі, В. І. Менькоўскі адзначае, што для яе разумення неабходна даследаваць не толькі мір ідэй і слоў, але і вызначыць узаемасувязь гісторыі і палітыкі [7, с. 33]. Урад ЗША з другой паловы 1940-х гг. падштурхоўваў да вывучэння гісторыі Савецкага Саюза, а таксама рускай мовы. Істотны ўплыў для развіцця саветалагічных даследаванняў мела і наяўнасць вялікай колькасці эмігрантаў з СССР і Усходняй Еўропы.

Сумесная праца В. І. Менькоўскага, К. Уль і М. А. Шабасавай, якая выйшла з друку ў 2013 г., факсіруе ўвагу на 1930-х гг., аднак значна пашырае кола вывучаемых даследаванняў па гісторыі Савецкага Саюза. Аўтары больш падрабязна спыняюцца не толькі на «класічнай» таталітарнай мадэлі і яе мадыфікацыях, але і заходнім рэвізіянізме. Для разумення сучасных тэндэнцый гістарыяграфіі істотнае значэнне мае характарыстыка сацыяльнай гісторыі. Прыхільнікі класічнай таталітарнай мадэлі не разглядалі грамадства як актыўны элемент гісторыі СССР. Змяніўшыя пакаленне сацыёлагаў англамоўныя гісторыкі 1970-х звярнуліся да архіваў, але накіраванасць іх даследаванняў засталася прык-

ладна такой жа. На гэтай аснове пачалі фарміравацца незадаволенасць напрацаваным матэрыялам і пошук новых ракурсаў вывучэння. Працэсы, якія адбываліся ў СССР у сярэдзіне 1980-х гг., актывізавалі такія пошукі і дыскусіі. Рэвізіяністы, аснову якіх склала новая генерацыя гісторыкаў (С. Коэн, М. Левін, Ш. Фіцпатрык і інш.), не прымаючы таталітарную мадэль і адмаўляючы пераемнасць паміж ленінскім і сталінскім перыядамі савецкай гісторыі, вызначалі наяўнасць розных пазіцый і альтэрнатыв у развіцці СССР 1920—30-х гг. «Новая кагорта» сацыяльных гісторыкаў у манаграфіі В. І. Менькоўскага, К. Уль і М. А. Шабасавай даследуецца даволі падрабязна. Аднак гісторыя сялянства, замежная гістарыяграфія савецкай вёскі 1920—30-х гг. не выдзяляецца з агульнага кантэксту вывучэння [8].

У гэтым кірунку большую цікавасць уяўляе выступленне В. І. Менькоўскага на сімпозіуме ў Волагдзе ў 2008 г. [9, с. 95—97]. Аналізуючы апошнія працы Ш. Фіцпатрык, ён справядліва сцвярджае, што без прац гэтай даследчыцы зараз ужо немагчыма ўявіць сусветную гістарыяграфію савецкай гісторыі. Шэйла Фіцпатрык — амерыканскі гісторык з аўстралійскімі каранямі: ступень бакалаўра атрымала ў Мельбурне, доктарскую дысертацыю абараняла ў Оксфардзе. Выключная частка яе прац прысвечана перыяду 1920—30-х гг.: ад пытанняў адукацыі і сацыяльнай мабільнасці да вывучэння гісторыі сялянства, паўсядзённасці ў СССР і нават аўстралійскім палітычным турызме ў Савецкі Саюз (дарэчы, яна часцей ужывае не савецкія сяляне, а «сталінскія», не «СССР», а «Савецкая Расія»). Шэйла Фіцпатрык — амаль ці не самы вядомы сацыяльны гісторык сталінізму, пачынала як гісторык культуры. Яе кнігі аб Наркамасветы і А. В. Луначарскім сталі класікай інстытуцыяльнай гісторыі савецкай культуры. Да таго ж і наступныя працы Шэйлы Фіцпатрык былі так ці інакш звязаны з культурай. Яе манаграфія «Срываіце маскі! Ідэнтычнасць і самозванства в Расіі ХХ в.», па меркаванні шэрагу даследчыкаў, — адна з самых цікавых прац па гісторыі сталінізму. У цэнтры — праблема ідэнтычнасці, дзеля чаго прыцягваецца шырокі пласт спецыфічных апавядальных крыніц: ад біяграфій і аўтабіяграфій да просьбаў і паклёпаў. Імкненне зарэтушаваць у біяграфіях і аўтабіяграфіях небяспечнае нават патэнцыяльна для сябе фарміравала своеасаблівы фенатып савецкага чалавека. І наадварот, фарміравалася катэгорыя людзей, якія імкнуліся адкрыць не сваё «я» ў звычайным сэнсе слова, а хутчэй зручнае для сябе «я». У гэтым Ш. Фіцпатрык бачыць надзвычайную папулярнасць персанажа А. Бендэра, якога суправаджаюць часам яшчэ больш экзальтычныя асобы [10].

Адной з класічных прац па сацыяльнай гісторыі сялянства лічыцца праца Шэйлы Фіцпатрык «Сталінскія сяляне. Сацыяльная гісторыя Савецкай Расіі ў 30-я гады: вёска». У гэтым выданні яна ахапіла шырокае кола пытанняў: характарыстыку розных сацыяльных груп і канфліктаў, уладных структур на вёсцы, адносін сялян да ўлады, аспекты сацыяльнай псіхалогіі. Пастаноўка шэрагу праблем і іх раскрыццё сапраўды былі новымі на мяжы XX і XXI стст. (да прыкладу — новая сацыяльная структура вёскі) [11, с. 159—162]. Аднак многія падзеі рэчаіснасці для Ш. Фіцпатрык як прадстаўніцы абсалютна іншай культуры не маглі быць зразумелымі. Са значным недаверам яна адносіцца да многіх станоўчых з’яў, якія разгортваліся ў СССР пад уздзеяннем рэвалюцыйнага характару пераўтварэнняў, да прыкладу стаханаўскага руху, змен у статусе жанчыны. СССР для Ш. Фіцпатрык — Савецкая Расія, што ўскладніла для яе вызначэнне прычын і вынікаў асобных падзей і з’яў у розных рэгіёнах СССР, у прыватнасці ў Савецкай Беларусі. Таму заняткі гандлем як несялянская справа на тэрыторыі былога Вялікага Княства Літоўскага пакідаюцца ёю без каментарыяў. Пры гэтым даследчыца слухна пазначае, што «класавая» прыналежнасць сялян вызначалася не толькі рэальным эканамічным становішчам, але і гістарычнай памяццю [11, с. 43]. Шматколернасць гісторыі ў бачанні Ш. Фіцпатрык памяншаецца і даволі спрошчана характарыстыкай калектыўных гаспадарак у 1920-я гг. як выключна нежыццяздольных, без усялякіх перспектыв.

Цікавыя працы піянераў сацыяльнай гісторыі актуалізавалі дадзеную тэматыку. Істотную дынаміку сацыяльная гісторыя набыла з 1990-х гг. Напрацоўкі першай паловы 1990-х гг., магчымасці кампаратыўнага вывучэння дазволілі правесці на працягу чатырох гадоў тры агульнаеўрапейскія канферэнцыі (1996, 1998, 2000). Іх асаблівасцю з’явілася адсутнасць пленарных пасяджэнняў і выключная шматстайнасць кірункаў і даследаванняў. Аднак заўважана, што на секцыі, прысвечанай вясковай гісторыі, і колькасць выступоўцаў, і навізна вывадаў значна ўступалі іншым складаючым канферэнцый па сацыяльнай гісторыі. Гэта дазваляе зрабіць вывад аб тым, што ў сярэдзіне — другой палове 1990-х гг. цікавасць да аграрнай праблематыкі знізілася не толькі ў Беларусі.

Між тым Расію, Украіну ў 1990-я гг. закліснула новая хваля даследаванняў па гісторыі вёскі. Дарэчы з 1998 г. па ініцыятыве групы гісторыкаў Расійскай акадэміі навук і МДУ выходзіць у свет штогоднік «Сацыяльная гісторыя» (пад рэдакцыяй К. М. Андэрсана і Л. І. Бародкіна) [12]. У другім выпуску штогодніка з’явіліся два абагульняючыя тэарэтыка-метадалагічнага кірунку артыкулы. Яны акцэнтавалі ўвагу на глыбокай

унутранай трансфармацыі, якую перажывала гістарычная навука і гуманітарная сфера ўвогуле (Л. П. Рэпіна і А. К. Сакалова). Побач са словам «крызіс» на старонках навуковых і гісторыка-публіцыстычных выданняў папулярнасць набылі словазлучэнні «лінгвістычны паварот», «постмадэрнісцкі выклік». Увага да ўмоў з’яўлення крыніцы, іх уплыву на змест гістарычнага нарратыву — важная з’ява сучаснай гістарыяграфіі. Гэта выклікае цікавасць да сінтэзу такіх спецыяльных гістарычных дысцыплін, як археаграфія, архівазнаўства, крыніцазнаўства, гістарыяграфія, да разумення таго, што нікая (палітычная, эканамічная, сацыяльная) гісторыя не можа быць вызначана па-за кантэкстам культурнай і інтэлектуальнай гісторыі.

Выключнай асобай, якая прадстаўляе французскую гістарыяграфію ХХ ст. (асабліва прымаючы пад увагу мэту нашага артыкула), з’яўляецца М. Верт, які больш дваццаці пяці гадоў вывучае савецкую гісторыю. У дачыненні да даследуемай тэмы можна вызначыць два этапы яго дзейнасці. Першы — гэта стварэнне фундаментальнай абагульняючай працы, якая для цэлага пакалення расійскіх навукоўцаў стала настольнай кнігай ва ўмовах крызісу айчынай гістарыяграфіі. Штуршком да наступнага этапу, падмацаванага да гэтага шэрагам публікацый па аграрнай праблематыцы, з’явілася сумесная праца з расійскімі даследчыкамі пад кіраўніцтвам В. П. Данілава па падрыхтоўцы двух выключна значных (і па аб’ёме, і па ўплыве на далейшае развіццё аграрнай гісторыі савецкага грамадства 1921—1939 гг.) выданняў [13].

Менавіта доступ да гэтых дакументаў, па сведчанні самога М. Верта, далі яму магчымасць удакладніць шэраг гіпотэз, акрэсленых у кнізе «Паўсядзённае жыццё савецкіх сялян ад рэвалюцыі да калектывізацыі», у прыватнасці аб істотнай аўтаномнасці вёскі, сялянства ад рэжыму. У сваёй новай кнізе «Тэрор і беспарадак. Сталінізм як сістэма» (2010) М. Верт акцэнтуюе істотную ўвагу на вывучэнні гістарычных крыніц, на разуменні тых умоў (сацыяльных, псіхалагічных, эканамічных, палітычных), у якіх яны фарміраваліся. Пазначанае выданне ўяўляе, па сутнасці, некалькі артыкулаў. М. Верт імкнецца пераадолець састарэлы (з яго пункта гледжання) водападзел паміж «таталітарнай» і рэвізіянісцкай школамі, пазначае, што аснову дзяржаўнага прымусу, акрамя ідэалогіі, складала добра ўсвядомленае разуменне хісткасці сістэмы ва ўмовах наяўнасці дрэнна кіруемых грамадскіх груп і складанасцей кадрвай палітыкі, комплекс турботы, перадвызначаны рэальнымі цяжкасцямі ва ўстаноўленым кантролі за гэтым «грамадствам зыбучых пясчоў» [14].

Выключнай з’явай мяжы XX і XXI стст. з’явілася публікацыя крыніц, якую шэраг даследчыкаў пазначыў як «архіўная рэвалюцыя». Адрозненне новых гістарычных крыніц, з’яўленне мноства публікацый значна пашырылі ўяўленні аб працэсах, што адбываліся ў СССР у 1930-я гг. Гэтыя з’явы ў саветалогіі і ў познесавецкай і постсавецкай гістарыяграфіі выклікалі ўзаемаадваротныя працэсы. Магчымасць пісаць на розныя тэмы, робячы розныя (часам адвольныя) вывады, працаваць у раней закрытых фондах уздзеяннічала на гісторыкаў, як паветра свабоды на прафесара Плейшнэра: яны не звярнулі ўвагі на тое, што перайшлі мяжу, за якой навука ўжо адсутнічае. На пачатку новага, постсавецкага перыяду (1992 г.) вядомыя савецкія гісторыкі Г. А. Бардзюгоў і У. А. Казлоў у прадмове да сваёй кнігі «Гісторыя і кан’юнктура» пісалі: «Мы так імкліва запаўнялі “белыя плямы” мінулага, што не заўважылі, як у адзін прыгожы момант засталіся не толькі без “белых плям”, але і без мінулага ўвогуле» [15].

У «заходняй» саветалогіі доступ да новай інфармацыі прывёў да значнага рэвізіянізму папярэдніх поглядаў у іншым кірунку: усё часцей прысутнічае акцэнт не толькі на рэпрэсіях, асобах і сталінскіх пераўтварэннях, пададзеных у традыцыйных схемах. Заходнееўрапейскія гісторыкі звяртаюць увагу на паўсядзённасць, на плынь жыцця ў тагачасным СССР, заўважаючы, што савецкія людзі ў 1920—30-я гг. хадзілі ў кіно, кахалі, нараджалі дзяцей і былі шчаслівымі. Да прыкладу, калектывізацыя ў СССР вызначалася раней выключна змрочнымі фарбамі. У атрымаўшым шырокую вядомасць даследаванні Джона Кіпа звяртаецца ўвага на шэраг публікацый з іншым кантэкстам і асэнсаваннем падзей. Мэры Баклі ў сваёй манаграфіі піша аб жанчынах-стаханаўках, аб тым, што калектывізацыя на вёсцы падштурхнула жанчын да больш актыўнага ўдзелу ў грамадскім жыцці. Яна нават бачыць пэўны «гендерны выклік сталінізму» ў гэтым працэсе і пазначае, што не гэтых жанчын віна ў тым, што не здолелі «пазбавіць вёску ад усіх несправядлівасцей і памылак» [16].

Радыкальныя змены, якія адбываліся ў савецкай вёсцы, спробы рэфармавання «зверху» ва ўмовах адміністрацыйна-загаднай сістэмы выклікаюць усё большую цікавасць у краінах Усходу (Кітай, Індыя і інш.). Частка гэтых даследаванняў стала асновай для шэрагу дысертацый. У прыватнасці, Хон Вун Хо прысвяціў сваю працу вызначэнню прычын і фактараў, якія абумовілі ліквідацыю механізмаў нэпа ў расійскай вёсцы 1922—1929 гг. [17]. Па меркаванні даследчыка, супярэчлівасць нэпа выяўляла сістэму супярэчнасцей, якая склалася ў 1920-я гг. у СССР: сацыяльнай структуры сялянства, спадзяванняў розных груп сялянства, паміж

горадам і вёскай. Прымаючы шматстайнасць форм гаспадарання, сялянства тым не менш чакала з'яўлення моцнага лідара, здольнага прыгожа пераканаць і даць дакладныя ўказанні на тое, што неабходна зрабіць. Хон Вун Хо пры гэтым лічыць, што злом нэпа прадвызначыла не толькі імкненне І. Сталіна да неабмежаванай улады, але і выяўленне ўсіх адзначаных вышэй супярэчнасцей. У такіх умовах на пэўным этапе ўзнікае ідэалізацыя новых форм гаспадарання бядняцкімі сляямі вёскі. Серадняцка-заможная частка сялянства ў гэты ж перыяд не змагла выступіць адзіным фронтам супраць адміністрацыйна-рэпрэсіўнага апарату. Неабходна пазначыць, што ў Кітаі і сёння захоўваецца не толькі афіцыйная, але і агульнанацыянальная павага да памяці СССР, І. В. Сталіна. Перавыдаюцца яго творы, якія па-ранейшаму абавязковыя для вывучэння ў сістэме падрыхтоўкі партыйна-дзяржаўных, камсамольскіх кадраў і ў дзяржаўных ВНУ гуманітарнага профілю. Выпускаюцца таксама дакументальныя фільмы па сталінскай тэматыцы.

Увагу да гісторыі савецкай вёскі перыяду 20—30-х гг. XX ст. выяўляюць і японскія даследчыкі. Шэраг абстаўін, найперш складанасці з перакладам, перадвызначылі тое, што іх распрацоўкі і публікацыі мала вядомы еўрапейскім гісторыкам. У гэтым кірунку важнае значэнне мела ініцыяраваная цэнтрам міжнароднага даследавання японскай эканомікі (CIRJE) пры эканамічным факультэце ўніверсітэта Токія канферэнцыя, на якой з дакладамі выступілі як расійскія вучоныя (І. Я. Казлова, Г. Я. Карнілаў, В. В. Кандрашын), так і шэраг японскіх навукоўцаў (Хірасі Окуда, Нарыякі Мацуі, Каіці Нобэ). Істотную цікавасць для супастаўлення пунктаў гледжання на праблему мела рэцэнзія Сініці Кадзікаву на працу Віктара Віктаравіча Кандрашына, прысвечаную тэме голаду 1932—1933 гг. [18]. Нягледзячы на невялікае кола абмяркоўваемых праблем і абмежаваную колькасць удзельнікаў, канферэнцыя, безумоўна, садзейнічала павелічэнню цікавасці да пазначанай праблематыкі. Пацвярджэннем таму сталі новыя круглыя сталы і канферэнцыі, апошняя з якіх адбылася ў лістападзе 2011 г. («История российского крестьянства в XX веке»).

Публікацыі новых крыніц, пашырэнне магчымасцей працы для замежных даследчыкаў у архівах падштурхнулі найбольш прафесійную частку з іх да своеасаблівай «спецыялізацыі» ці «рэгіяналізацыі». Да прыкладу, Мікалай Верт у большай ступені акцэнтуюе ўвагу на падзеях ва ўкраінскай вёсцы. У 1990-я гг. выяўляецца цікавасць замежных даследчыкаў і да гісторыі беларускага сялянства. Найбольш плённым вынікам з'явілася праца па вывучэнні вёскі Савецкай Беларусі ў міжваенны час

Дзіяны Зіберт, якая на працягу некалькіх гадоў вывучала матэрыялы ў беларускіх архівах, мела магчымасць абмеркавання дыскусійных пытанняў з беларускімі вучонымі. Ужо ў 1990 г. у Кёльнскім універсітэце яна напісала працу, прысвечаную параўнанню эканомікі сельскай гаспадаркі ў польскай і савецкай частках Беларускага Палесся (1921—1939 гг.) [19]. Кампаратыўнае вывучэнне паглыблялася на аснове гісторыка-генетычнага метаду. Даследаванне Д. Зіберт уключала гісторыю Палесся, сялянскай эканомікі да 1914 г. (прыродная тэрыторыя Палесся, сацыяльныя, нацыянальныя і царкоўныя ўзаемаадносіны, структура сельскай гаспадаркі, матэрыяльнае становішча сялян, працэсы меліярацыі і інш.). Яе даследчыцкая дзейнасць у Беларусі акрэслілася першай паловай 1990-х гг., таму Д. Зіберт адчула не толькі павелічэнне цікавасці да праблематыкі альтэрнатыўнасці гістарычнага развіцця, але і тое «гістарыяграфічнае раздарожжа», што фарміравалася ў постсавецкіх гісторыкаў у дачыненні да мінулага сваёй краіны.

У 1997 г. Д. Зіберт абараніла дысертацыю ў Кёльнскім універсітэце. Дадзенае дысертацыйнае даследаванне ахоплівае перыяд з 1921 па 1941 г. і прысвечана «стратэгіі» паўсядзённага сялянскага жыцця ў Беларускай ССР, разбурэнню патрыярхальнай эканомікі сям'і. Праца складаецца з шасці раздзелаў, якія ахопліваюць аспекты ад палітычнай гісторыі БССР (1917—1939 гг.) з улікам аграрнай палітыкі да дэмаграфічнай сітуацыі ў БССР і штодзённага жыцця сялян, арганізацыі працы і размеркавання яе вынікаў [20]. Праз год Д. Зіберт выдала сваю дысертацыю ў серыі «Крыніцы і даследаванні па гісторыі Усходняй Еўропы». У анатацыі да выдання С. Я. Новікаў слушна адзначае, што сярод 52 манаграфічных прац, якія былі падрыхтаваны за апошнія трыццаць гадоў у рамках дзейнасці Аб'яднання ўсходнееўрапейскіх гісторыкаў Нямеччыны, толькі кніга Зіберт прысвечана гісторыі Беларусі [21].

БІБЛІАГРАФІЧНЫЯ СПАСЫЛКІ

1. *Manning C. A. History of Slavic Studies in the United States.* Milwaukee, 1957.
2. Отечественная история. 1994. № 4—5. С. 46—78.
3. *Нейман А. М.* Некоторые тенденции развития современной немарксистской исторической мысли в Англии и теоретико-познавательные воззрения Э. Х. Карра // Историческая наука и проблемы современности. М., 1969.
4. *Марушкин Б. И.* История и политика. Американская буржуазная историография советского общества. М., 1969.
5. *Laquer Walter.* The Fate of the revolution. Interpretation of the Soviet history. 1967.

6. *Лукин А. В.* Англоязычная советология и общественные науки в России // США: экономика, политика, идеология. 1995. № 9; *Павлова И. В.* Современные западные историки о сталинской России 30-х годов (критика «ревизионистского» подхода) // Отечественная история. 1998. № 5.
7. *Меньковский В. И.* История и историография: Советский Союз 1930-х гг. в трудах англо-американских историков и политологов. Минск : БГУ, 2007. 359 с.
8. *Меньковский В. И., Уль К., Шабасова М. А.* Советский Союз 1930-х годов в англоязычной историографии. Сыктывкар, 2013. 222 с.
9. Актуальные проблемы аграрной истории Восточной Европы: историография; методы исследования и методология; опыт и перспективы. XXXI сессия Симпозиума по аграрной истории Восточной Европы: тез. докл. и сообщений. Вологда, 23—26 сент. 2008 г. М., 2008.
10. *Фицпатрик Ш.* Срывайте маски! Идентичность и самозванство в России XX в. М. : РОССПЭН, 2011. С. 166.
11. *Фицпатрик Ш.* Сталинические крестьяне. Социальная история Советской России в 1930-е годы: деревня / пер. с англ. М. : РОССПЭН, 2011. 422 с.
12. Социальная история. Ежегодник. 1998/99. М. : РОССПЭН. 1999. 454 с.
13. Советская деревня глазами ВЧК-ОГПУ-НКВД. 1918—1939. Документы и материалы : в 4 т. / под ред. : А. Береловича, В. Данилова. М. : РОССПЭН, 2000. Т. 1: 1918—1922 гг. 864 с.; Трагедия советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. 1927—1939. Документы и материалы : в 5 т. / под ред. : В. Данилова, Р. Маннинг, Л. Виолы. М. : РОССПЭН, 1999. Т. 1: Май 1927 — ноябрь 1929. 880 с.
14. *Верт Н.* Террор и беспорядок. Сталинизм как система / пер. с фр. А. А. Пешкова. М. : РОССПЭН; Фонд Первого Президента Б. Н. Ельцина, 2010. 447 с.
15. История и конъюнктура: субъективные заметки об истории советского общества // Г. А. Бордюгов [и др.]. М. : Политиздат, 1992. С. 3—4.
16. *Кип Джон, Алтер Литвин.* Эпоха Иосифа Сталина в России // Современная историография. М. : РОССПЭН, 2009. С. 90.
17. *Хон Вун Хо.* Репрессивная политика и реакция населения в советской деревне (1927—1929 гг.). М., 2004; *Он же.* Ликвидация рыночных механизмов нэпа в российской деревне (1917—1927) : автореф. дис. ... канд. ист. наук 07.00.02 ; Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова, ист. фак. М., 2003. 29 с.
18. The New History of the Russian Peasantry in the 20th Century (volume 1), Tokyo, 2002. Edited by Hiroshi Okuda The University of Tokyo, January 2003.
19. Die Ländliche Wirtschaft im Polnischen und Sowjetischen teil des Weissrussischen Polesien (1921—1939): Ein Vergleich. Vorgelegt von Diana Siebert/ Gutachter: Prof. Dr. Andreas Kappeler. Köln, im September 1993.
20. *Siebert D.* URL: <http://www.diana-siebert.de> 2 (дата обращения 12.04.2013).
21. *Siebert D.* Bäuerliche Alltagsstrategien in der Belarussischen SSR Die Zerstörung patriarchalischer Familienwirtschaft. (1921—1941). Stuttgart, 1998. 416 s.